

EGY Ó-HELLÉN HÁZASPÁR IMÁJA

Eros (Ἔρως, ἔρως), a szerelem geniusa, úgy igazán boldogító, ha testvére Anteros (ἄντερός), a viszonyszeretet, mint a hogy e kettőt a mythos-alkotó képzelet a hellenismus későbbi korszakában egymással szorosán összecsatolta, társul hozzá csatolódik. Nem az alak (μορφή), a látható megjelenés (φάσμα), nem az, a miben a szem gyönyörködik, hanem az érzés hatalma köti össze elválaszthatlanul a sziveket, s ez az, mit Appulejus metamorphosisainak egyik szép elbeszélése költőileg kiszinez. ¹⁾ A mese röviden a következő. Egy királynak három leánya volt; ezek legfiatalabbika Psyche- (ψυχή „lélek“-)nek neveztetett vala. Eros Psychébe szeretett s egy rejtett helyre vitte magával tőle látatlanul, hol boldog napokat éltek, a nélkül azonban, hogy Psyche földi szeme szerelme hőjét megpillanthatta volna. Rossz testvérei, kik idő múlva látogatására jöttek, reá vették Psychét, hogy Eros földi képe után kérdezősködjék. Mire Eros hőn szerető kedvese mellől eltűnt. A királyleány felkeresésére indult, s ezer baj és fáradság után feltalálta s a bánat által megtisztulva, szeretetére ujjal méltónak találtatott. Ez ohajtva várt viszontlátás után leányok született, kit a földiek nyelvén „Boldogságnak“ (Εὐδαιμονία) neveztek. A neo-platonismus irodalmának tudós ismerői ez egyszerű szép elbeszélésbe, melynek valódi értelmét már maga Appulejus sem értette, a boldogságtan oly titkát erőltették bele, melyet az nem foglal magában. A rövid elbeszélés más egyebet nem vázol, mint az eszményi szeretetet, azt a szeretetet, mely menten az alakok bűvölő, bájoló hatalmától a lelket hatja át. A későbbi hellénségnek a szeretetről való emez eszményítése mellett is az ó-hellén államokban a házasságnál a szeretet kevés tekintetben részesült s kötését az istenek, az illető államok s a család iránt való köteleességnek tartották.

Ki fog az isteneknek áldozni, ki védi meg a hazát, gyakorolja a polgári jogokat, s hordozza az ezekkel járó terheket, az ősök iránti kegyeletet ki tartja fenn, ha nem a sokasodó maradék. És ez az

¹⁾ Metamorphoseon libri. (4—6).

ó-testamentomi szempont is, melyről nézve a házasság célja korántsem az, hogy az egymáshoz vonzódó szivek összecsatoltassanak, hanem hogy szaporodjék az Istent dicsérő emberi nemzet, Izrael ereje; s a meddőnek ígéret tétetik, hogy magzatoknak anyjukká leszen.¹⁾

E tekintetben is forduló pontot alkot az új testamentumi tanítás, mely szerint: „Οἱ ἄνδρες ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ κ. τ. λ.²⁾ „Férjfiak szeressétek a ti feleségeteket, miképen 'a Krisztus is szerette az Anyaszentegyházat, és önmagát adta azért, hogy azt megszentelné, megtisztítván viznek feredőjével az ige által.“ E hasonlatban nyilván benfoglaltatik a keresztény házasságnak erkölcsjavító, szívet és lelket nemesítő hatalma, melyet Pál a többi közt így fejez ki: ἠγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἠγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρὶ. κ. τ. λ.³⁾ „Mert a' hitetlen férjfiu megszenteltetett az ő feleségében és a hitetlen asszonyiállat megszenteltetett az ő férjében: mert ha különbön volna, a' ti gyermekeitek tisztátlanok volnának, de azok szentek.“ Az ó-testamentum idejében a szeretetnek sziveket összekötő törvénye csak úgy érvényesült, mint később; a hű és szerető nők példák nélkül nem szükkölködtek akkor sem, de a házasság kétségtelenül a keresztény vallás által nyert magasabb felavatást.

Ezekután térjünk reá jelen rövid cikkünk tulajdonképeni tárgyára. Az ó-hellén államokban a hivatalos felfogás a házasságot, a mint láttuk, a szivek vonzódásán kívül eső céloknak rendelte alá, de hiszen az állami s családi politika nemcsak a Helléneknél, de másutt is, s nemcsak a multban, de jelenleg is keveset törődik a vonzalom természetadta törvényével s más érdekeket tart szem előtt. Penelope példája éppen nem túlzás s a hellén ó-korban felessszámú boldog házasok példás életet éltek. Ezek közül való volt Ischomachos s felesége. Előbbi életének részleteit nem ismerjük, csak a földolgot tudjuk, azt t. i., hogy istenfélő volt s feleségében oly nőt kapott, ki vallásos érzéseit méltányolta s azokban osztozott. Xenophon háztartási munkája egy rövid párbeszédet tartott fenn Sokrates s Ischomachos közt, melyben házasetők egy oldalról megvilágosittatik. Az eredeti szöveg így hangzik:

(Sokrates) Τὰ δ' ἄλλα, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, αὐτὸς ἐπαίδευσας τὴν γυναῖκα, ὥστε ἱκανὴν εἶναι ὧν προσήκει ἐπιμελεῖσθαι;

¹⁾ Zsolt. 113., 9.

²⁾ Pál levele az Efézusbeliekhez, V. 25., 26.

³⁾ I. Kor., VII. 14.

(Ischomachos) Οὐ μὰ Δῖ, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, οὐ πρὶν γε ἔθυσσά καὶ εὐξάμην ἐμέ τε τυγχάνειν διδάσκοντα καὶ ἐκείνην μανθάνουσαν τὰ βέλτιστα ἀμφοτέραις ἡμῖν.

(Sokrates) Οὐκοῦν, ἔφην ἐγὼ, καὶ ἡ γυνή σοι συνέθυε καὶ συνεύχετο αὐτὰ ταῦτα;

(Ischomachos) Καὶ μάλα γ', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, πολλὰ ὑπισχυομένη μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς γενέσθαι ἕαν δεῖ, καὶ ἔυδηλος ἦν, ὅτι οὐκ ἀμελήσει τῶν διδασκομένων.

Azaz:

(Sokrates) A többiben pedig, mondám én, oktattad-é feleségedet, hogy tudjon legyen az őt illető dolgokról gondoskodni?

(Ischomachos) Zeusre, mondá Ischomachos, mindenekelőtt áldoztam s imádkoztam, hogy sikerüljön nekem őt tanítani, neki pedig megtanulni azt, a mi mindkettőnknek legjobb.

(Sokrates) Tehát, mondám én, feleséged is együtt áldozott s imádkozott veled?

(Ischomachos) Minden bizonynyal, mondá Ischomach, s megígérte az istenekre, hogy olyan leend, a minőnek lennie kell s világos vala, hogy el nem hanyagolandja a tanítottakat.¹⁾

Az itt mondottakból megtudjuk, hogy Ischomachos áldozattal s imádsággal készült reá felesége tanítására, erre erőt és sikert az istenektől kérve. Azt is látjuk, hogy tanításának sikere volt s felesége megtanulta azt, a mi mindkettőjüknek legjobb. Ezután férj és feleség együtt áldoztak s együtt imádkoztak s Ischomachos neje az isteneknek ünnepélyes ígéretet tett, hogy egész életén át olyan leend, a minőnek lennie kell. E vallásos házaspár bizonyára azt kérte az istenektől, mit Sokrates maga kért magának: erényes lelket, tiszta életet és jóreményü halált. Hogy az istenek melyikéhez imádkoztak, az idézett párbeszédben nem mondatik. Imádságukat valószínűleg a legfőbb Istenhez intézték, nem a nagyközönség Zeuséhez, hanem azon Zeushez, kihez lelke mélyéből egy Sokrates fohászkozott. Meletos azzal vádolta a többi közt Sokratest, hogy új védszellemekről tanított (καὶνὰ δαίμονια).²⁾ A καὶνὰ δαίμονια-k, távol attól, a minek Meletos tartotta őket, Sokrates nézete szerint az isteni lényeg tulajdonitmányai voltak, melyeknek összege magát a legfőbb lényt ismereti meg a halandó emberrel.

GR. KUUN GÉZA.

¹⁾ Ἐνεσφῶντος Οἰκονομικός cap. VII., VIII.

²⁾ Plato, Ἀpol. p. 24.

ÖZVEGY GYERGYAI FERENCZNÉ BARTHA ZSUZSÁNNÁ EMLÉKE.

A jók és nemesek nemcsak életökben, de emlékek által is jobbitnak és nemesitnek. Ebben van az életiratok becse és jelentősége. A hála és kegyelet mellett, melylyel az 1887-ben elhunyt özv. Gyergyai Ferenczné iránt viseltetem, ez indit arra, hogy emlékét e helyen felujtsam. Azok közé a nők közé tartozott ő, a kik — fájdalom — maholnap elfognak társadalmunkból. Valódi mintája volt a mult idők tiszteletet keltő egész női alakjainak, a kiket külső diszben és látszatban feljülmulhatnak azok, a kiket a jelenkor szül és nevel, de a szív és érzület nemességében, a lélek és kedély ama kifejezési erejében és gazdagságában, a minek összesége az emberek benső értékét és sulyát adja meg s a mit egyéni jellemnek nevezünk, abban őt senki sem mulja feljül, sőt kevés éri utol. Innen az az általános tisztelet, szeretet és nagyrebecsülés, a melylyel a kedves özvegyet szélesre kiágazott nagy családjá, a társadalom és hivatott képviselőiben nyilatkozó egyháza egész életében környezte és sirjába kísérte. S hogy ő erre teljesen méltó volt, ennek megmutatása e sorok czélja.

Özv. Gyergyai Ferenczné, Bartha Zsuzsánna 1805-ben mártius 8-án született Kolozsvárt; atyja derzsi Bartha István, erd. főkormánysezéki titkár, anyja hom. almási Bodor Hedviga volt. Mindketten székely eredetűek, de már régi kolozsvári polgárcsaládok ivadékai. Bartha István hassonnevű atyja Kolozsvár város főbirája volt, Bodor Hedviga pedig anyai ágon Kolozsvár történetében oly nagy emlékü Linczeg János, szintén város birájától származott. A szülők boldog házas élete hat gyermekkel lön megáldva: Mózes, Zsuzsánna, Rozália, Borbára, Mária és Judith. E szerint Zsuzsánna a leányok között legnagyobb, a hat testvér között másod-szülött volt, kiket az isteni gondviselés különös kegyelméből mind tulét.

Zsuzsika — mert Gyergyainét nem csak a családban nevezték ugy kis leány korában, de testvéreinek és rokonainak is mind